

Araştırma

Makale Geliş Tarihi:27.04.2018

Makale Kabul Tarihi:03.09.2018

“EZBERLETMEYİN, ÖĞRETİN!”: ÖĞRENCİLERİN GÖZÜNDEN SOSYAL HİZMET EĞİTİMİNDE ETKİLİ EĞİTMENİN ÖZELLİKLERİ
“Don’t Make Them Memorize, Make Them Learn!” Effective Social Work Education Trainer's Features in the Perspectives of Students

Merve Deniz PAK*

Seda ATTEPE ÖZDEN**

Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN***

*Arş. Gör., Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

**Dr. Öğr. Üyesi., Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

*** Prof. Dr., Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

ÖZET

Sosyal hizmet eğitiminde teori ve uygulamanın bütünleştirilmesi için etkili öğrenme pratiğinin geliştirilmesi çok önemlidir. Bu doğrultuda eğitim-öğretim sürecinde sosyal hizmet eğitimcisinin rolü kritik bir yerde bulunmaktadır. Bu alışmada, Türkiye’de etkili sosyal hizmet eğitimcisinin sahip olması gereken özelliklerin sosyal hizmet öğrencilerinin bakış açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma deseninde fenomenolojik yaklaşım kullanılarak hazırlanan bu çalışmaya Ankara’daki bir vakıf üniversitesinde sosyal hizmet eğitimine devam eden 146 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcıların profiline bakıldığında %29’unun (n=42) birinci, %28’inin (n=41) ikinci, %26,8’inin (n=39) üçüncü ve %16,3’ünün (n=24) dördüncü sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir. Veriler, araştırmacılar tarafından literatür taraması sonucu oluşturulan on açık uçlu sorudan oluşan soru kağıdı aracılığıyla oluşturulmuş ve QSR NVivo programında özömlenmiştir. Araştırmada oluşturulan veriler, iki ana tema çerçevesinde gruplandırılarak yorumlanmıştır. Buna göre sosyal hizmet eğitiminde etkili eğitimcinin hem kişisel özellik ve tutumlar (samimi ve içten olması, ayrımcılık yapmaması ve önyargılı davranmaması gibi) hem de öğrenme süreci açısından (bilgi temelini iyi olması, sınıf hâkimiyetini sağlaması, teknolojiyi etkin kullanması, derse hazırlıklı gelmesi, interaktif iletişim kurması, günlük yaşamdaki olayları ve vaka örneklerini paylaşması gibi) sahip olması gereken özellikler bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Hizmet Eğitimi, Etkili Öğrenme, Etkili Sosyal Hizmet Eğitimcisi

ABSTRACT

The development of effective learning for integration of theory and practice in social work education is very important. In this direction, the role of social worker educator is in a crucial place in education. This

research aims to examine, effective social work education trainer's features in the perspectives of students. The study, which is prepared using a phenomenological approach in the qualitative research design, is voluntarily attended by 146 students from a foundation university in Ankara. According to the profile of the participants, 29% (n = 42) of the participants are first-year, 28% (n = 41) second, 26.8% (n = 39) third and 16.3% (n=24) fourth year students. The data are generated by the researchers through the questionnaire consisting of ten open ended questions created as a result of the literature search and resolved in the QSR NVivo program. The data generated in the research are grouped in two main themes. According to results, it can be said that the social work educator has personal characteristics and attitudes (sincere and intimate, not to discriminate and not to act biased) as well as in terms of learning process (good knowledge base, class dominance, efficient use of technology, come prepared to class, sharing events and case examples in daily life).

Keywords: Social Work Education, Effective Learning, Effective Social Work Educator

GİRİŞ

Sosyal hizmetin bir bilim olarak ortaya çıkışı, insanlara yardım etme temelindeki gönüllü çabaların süreç içinde bilgi ve uygulama temelini oluşturması ile olmuştur. 1800'ü yıllarda Avrupa ve Amerika'da yaşanan sanayileşme ve kentleşme birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların en önemlisi yoksulluk olmuştur. Başlangıçta yoksul birey, aile ve grupların temel ihtiyaçlarının karşılanması, psikolojik sorunlarının çözülmesi dini temellere dayanan yardımlar aracılığı ile yapılmaktaydı. Bu çabalar da çoğunlukla hayırsever gruplar tarafından yürütülüyordu. 1800'ü yılların ikinci yarısında yoksullara yardım etmek üzere çok sayıda inanç temelli hayırsever grubunun varlığından söz edilmektedir (Zastrow, 2010). Ancak zaman geçtikçe flantropik (hayırseverlik) temelli bu çabaların yaşanan sorunları çözmek konusunda yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Alanda yapılan uygulamaların belli bir standart çerçevesinde olması ve çalışan gönüllülerin eğitilmesi ihtiyacı süreç içerisinde sosyal hizmeti gönüllü bir yardım çabasından çıkmaya ve sistemli bir bilgi ve uygulama temelini geliştirmesine doğru itmiştir. Bu bağlamda sosyal hizmet eğitimine ilişkin ilk hareketin, 1873 yılında Londra'da hayırsever derneklerinde çalışanlar için düzenlenen konferanslar olduğu, bunu 1898 yılında New York'ta açılan yaz okulunun izlediği ve 1899 yılında Amsterdam'da ilk sosyal hizmet okulunun açıldığı görülmektedir (Kut, 1988: 4).

Sosyal hizmet eğitiminin ilk başladığı dönemden bu yana farklılaştığı, gerek felsefi gerekse uygulama temeli açısından dönüştüğü görülmektedir. Günümüzde ulusal ve uluslararası düzeyde sosyal hizmet eğitiminin sahip olması gereken temel özellikler konusunda çalışmalar yapılmakta, yine benzer biçimde ulusal ve uluslararası düzeyde akreditasyon kuruluşları

oluşturulmakta ve eğitimin, alanın ve müracaatçıların ihtiyaçları doğrultusunda mümkün olan en iyi hale getirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

Sosyal hizmet “çevresi içinde birey” yaklaşımını temel alması ve çoklu müdahale (mikro, mezzo, makro) düzeyine sahip olması nedeniyle sosyal hizmet uzmanlarının birey, grup ve topluluk/toplum hakkında çok geniş bir yelpazede bilgi ve beceriye sahibi olmaları gereklidir. Bu gereklilik sosyal hizmet eğitime de yansımaktadır. Tarihsel süreçte eğitimde hangi konuların nasıl öğretilmesi gerektiğine ilişkin bakış açıları farklılaşmış olsa da dönemin ihtiyaçlarını yansıtan eğitim modelleri uygulanmıştır. Günümüzde öğrenciyi odak alan, uygulama becerilerinin öğretilmesine ağırlık veren, insan farklılıklarına duyarlı, sosyal hizmetin etik ilke ve değerlerini temel alan eğitim yaklaşımları kullanılmaktadır (İl, 2002: 95; Ping, 2012; Ferguson, 2018).

Dünyadaki küreselleşme eğilimleri ve Avrupa’daki Bologna süreci, artık öğrencinin eğitimde söz sahibi bir partner olduğunu ifade etmekte; hatta öğrenim sürecinin tüm aşamalarının planlanmasında akademisyenlerin yanı sıra, hizmet kullanıcıları (müracaatçılar), işverenlerin ve öğrencilerin de bu süreçte aktif bir şekilde yer alması gerektiğini vurgulamaktadır (Dominelli, 2005; İçağasıoğlu Çoban ve Polat Uluocak 2011: 128).

Bu açıdan bakıldığında öğrenme sürecinin önemli bir bileşeni olan eğitimcinin bazı özelliklere sahip olması gerektiği söylenebilir. Günümüzdeki sosyal hizmet eğitiminde, eğitimci artık sahip olduğu bilgiyi öğretmeye çalışan biri değil; aksine öğrencilerin, ihtiyaç duydukları bilgiyi, onların belirleyeceği yollardan öğrenmelerine destek olan kişi olarak görülmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet eğitiminde, eğitimcinin sahip olması gereken özelliklerin ne olduğu önemle üzerinde durulan bir konu olmaktadır. Bu çalışmada sosyal hizmet eğitiminde, etkili eğitimcinin sahip olması gereken özelliklerin neler olabileceği ve öğrencilerin bakış açısıyla bu özelliklerden hangilerinin öne çıktığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Sosyal Hizmet Eğitiminin Doğası

Sosyal hizmet mesleği, farklı yaşam koşullarını deneyimleyen ve psikososyal, ekonomik ve kültürel açılardan farklı düzeylerdeki (mikro, mezzo, makro) müracaatçı gruplarının çok yönlü ve karmaşık sorun/ ihtiyaçlarına cevap verme amacı taşır. Bu sorun ve ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla da birbiri ile bağlantılı değerler, teoriler ve uygulama yöntemlerini kullanır (Thomas ve Morrison, 1974; Faruque ve Ahmmed, 2013).

Sosyal hizmet literatürü incelendiğinde sosyal hizmetin bilgi tabanına dayalı birey ve çevreleri arasındaki sosyal ilişkilerine odaklanan, insanlar ve kaynak sistemler arası etkileşimleri kurmaya çalışan bir meslek olduğu görülmektedir (Şahin, 2000: 7). Bu açıdan bakıldığında sosyal hizmetin bilgi temeli; insanın biyolojik, sosyal, fizyolojik gelişiminden, felsefe, sosyoloji, antropoloji, ekonomi ve hukuk gibi bireyin ve toplumun tüm yönlerini açıklamaya ve anlamaya

yarayan yelpazeye kadar uzanmaktadır (Alptekin, 2016). Bu geniş yelpazenin yanı sıra uygulamadan elde edilen bilgi de önem taşımaktadır. Sosyal hizmet eğitiminde kullanılan teorik çerçeve, temelde uygulamaya yönelik bir hazırlığı oluşturur. Ancak bunun tam tersinin de geçerli olduğu durumlar söz konusu olabilmektedir. Bir başka deyişle, uygulamadan aktarılan bilgi; sosyal hizmetin teorik alt yapısını da etkilemektedir. Tüm bu eklektik teorinin ve uygulama bilgisinin nasıl kullanılacağı, sosyal hizmet eğitimini diğer disiplinlerin eğitimlerinden ayırmaktadır. Çünkü sosyal hizmet temelde yalnızca bir bilginin aktarılması ya da yalnızca uygulama yaparak bir değişiklik yaratılması değildir. Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçısını tek ve biricik olarak algılamalı, değerlendirmeli ve bu değerlendirmeyi yaparken kendi değerlerinin de farkında olmalıdır. Bu süreç, basit bir süreç değildir. Hangi bilgi, beceri ve değer setinin seçileceği önem taşımaktadır; çünkü her durum ve her müracaatçı kendine özgüdür. Sosyal hizmet uzmanının çalıştığı koşullar genellikle zorlu, karmaşık ve önceden tahmin edilemezdir. Bu nedenle uygulama süreci uzmanın eleştirel düşünmesini ve yaratıcılığını gerektirmektedir. Bu açıdan Skidmore ve Thackeray'ın (akt: Kut,1988: 16) belirttiği gibi "Sosyal hizmet uygulaması bilim ve değer temeli ile birlikte bir sanattır". Tazeoğlu Erol'un (2016: 31) belirttiği gibi "sosyal hizmetin sanatsal yönü, sosyal hizmet uzmanının bilimsel bilgi ile kişisel güç ve becerilerini birlikte kullanmasıyla" meydana gelmektedir.

Özetle bir bilim ve meslek olarak sosyal hizmetin uygulama süreci, son derece kapsamlı ve karmaşıktır ki bu nedenle sosyal hizmet eğitiminin kendine özgü bir eğitim modeli vardır. Bu eğitim modelinde eğitimci sürecin temelini oluşturmaktadır. Ancak tıpkı sosyal hizmet uzmanı-müracaatçı ilişkisinde olduğu gibi eğitmen-öğrenci ilişkisi de etkileşim kurma ve model olma gibi bir yapı içinde kurulmalıdır. Bir başka deyişle, sosyal hizmet eğitimi sürecinde eğitmen, salt bilgiyi "öğretmeye/ ezberletmeye/ belletmeye" çalışan bir otorite değil; öğrencinin kendini keşfetmesi, durumu ve olayları kavraması için yol gösteren ve kolaylaştıran biridir. Nasıl ki sosyal hizmet uygulama sürecinde uzmanla müracaatçı arasındaki ilişki terapötik bir ilişkiyse (Anastas, 2014; Marais ve Merwell 2016: 145) ve bu ilişki müracaatçıyı değiştirip dönüştürebiliyorsa; eğitmen ile öğrenci arasındaki ilişki de dönüştüren bir ilişki olabilmektedir (Voisin, Wong, ve Samuels, 2013; Mackay ve Zufferey, 2014). Görüleceği gibi sosyal hizmet eğitiminde eğitimci; öğretme, yaratıcı ve eleştirel düşünmeye teşvik etme, öğrenciyi farkındalık kazandırma ve içgörü geliştirmesine yardımcı olma, beceri, değer ve etik bilgisi ve davranışını kazandırma gibi temel rolleri yerine getirmelidir.

Bu özellikleri açısından sosyal hizmet eğitimcisinin yetişkin eğitimi bağlamında değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Yetişkin eğitimi, UNESCO (1997: 554) tarafından Yetişkin Eğitimi Terimleri Sözlüğü'nde şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Yetişkin eğitimi içeriği, düzeyi ve yöntemi ne olursa olsun, ister okullarda, üniversitelerde veya çıraklıkta uygulanan ilköğretimin uzantısı bir eğitim olarak düşünölsün veya o eğitimin yerini tuttuğu varsayölsün, yetişkin olarak düşünölen kişilerin yeteneklerini geliştirmelerine, bilgilerini artırmalarına, teknik veya mesleki yeterliklerini iyileştirmelerine veya bu yetenek, bilgi ve yeterliklerine yeni bir yön vermelerine, tutum ve davranışlarını hem kişisel gelişme bakımından, hem de dengeli ve bağımsız bir toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeye katılma bakımından değiştirmelerine olanak sağlayan düzenli eğitim süreçlerinin tümünü ifade eder”.

Bu bağlamda sonraki bölümde yükseköğretimde ve sosyal hizmet eğitiminde etkili eğitmenin özellikleri üzerinde durulacaktır.

Yükseköğretimde Etkili Eğitmenin Özellikleri

Tüm dünyada üniversiteler, eğitim ve öğretimde kaliteyi sağlamak adına pek çok girişimde bulunmaktadır. Bunlardan biri de eğitim veren ve araştırma yapan personelin öğretim etkinliği açısından mükemmelliğe ulaştırılması yönündeki arayıştır. Fakat yükseköğretimin doğasına bakıldığında; kurumlarda “yetişkin eğitimi” verildiği ve bu eğitimin, çocuk ve genç eğitiminden farklı özellikler taşıdığı görölmektedir. Örneğin; üniversite öğrencilerinin de yetişkin bireyler olduğu göz önüne alındığında; eğitimin konusuna ilgi duyma, bilgi ve becerilerini geliştirme ve böylece meslek edinme odakta olmaktadır. Bu özellikleri doğrultusunda, yükseköğretimde yetişkin eğitiminin; öğretmen-öğrenci ilişkisinden ziyade eğitmen-öğrenen ilişkisi düzleminde olduğu görölmektedir. Bu ilişki eğitmenden öğrenene doğru giden pasif bir iletişimi değil; karşılıklı saygıya dayalı interaktif iletişimi gerektirmektedir. Bu eğitimde otoriter bir öğretmen figürü yoktur; daha çok kolaylaştırıcı rolünde bir eğitmen vardır. Eğitmen, öğrenme sürecine bireyleri katarak aktif biçimde uygulama yapmalarına ve deneyim kazanmalarına yardımcı olur. Yükseköğretimin gerektirdiği bu yetişkin eğitiminin yapısı; bu alanda eğitim veren eğitmenlerin de bir takım bilgi, beceri ve değerlere sahip olmasını zorunlu kılmaktadır.

Yükseköğretimin karmaşık yapısından dolayı, bu alandaki bir eğitmenin etkili olabilmesi için hangi özelliklere sahip olması gerektiği hem ulusal hem de uluslararası literatürde tartışılan bir konu olmuştur. Ulusal literatürdeki çalışmalara bakıldığında, yükseköğretimin “araştıran, sorgulayan, problem çözebilen, eleştirel düşünebilen, öğrenmeyi öğrenen, bilgiyi üretebilen, yaratıcı, esnek, teknolojiden faydalanabilen, düşündüklerini kolayca ifade edebilen, takım çalışması yapabilen” bireyler yetiştirme amacının olduğu; buna bağlı olarak da eğitmenlerin bu özellikleri geliştirmede önemli bir fonksiyona sahip oldukları ifade edilmektedir (Durmuşçelebi ve ark., 2016: 365). Bu bağlamda yükseköğretimde etkili eğitmenlerin; çalıştıkları alanda yeterli bilgiye sahip olmaları ve bildiklerini öğrencilerine aktarabilmeleri, derslerine planlı ve hazırlıklı gelmeleri, alandaki güncel gelişmeleri takip etmeleri, ödev ve sınavları adil ve objektif biçimde

değerlendirmeleri, öğrencilerine davranışlarıyla rol model olmaları, sınıf yönetimi becerilerinin iyi olması, sabırlı olmaları, farklılıklara saygı göstermeleri gibi özellikler ön plana çıkmaktadır (Özkan ve Arslantaş, 2013; Şendağ ve Gedik, 2015; Şahin, 2015). Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ile Dünya Bankası işbirliğiyle gerçekleştirilen Türkiye’de Milli Eğitim Geliştirme Projesi (1999) kapsamında ise bu özellikler alan hâkimiyeti; öğretme-öğrenme süreci yeterliliği (ders planı ve hazırlığı yapabilme, öğretim yöntemlerinden yararlanma, iletişim becerisini kullanma, sınıfı yönetme ve öğrencilerle sağlıklı ilişkiler kurma, öğrencilerin öğrenmelerini değerlendirme ve kayıt tutma); öğrenci rehberlik hizmetleri (öğrencilerin ilişkiler geliştirmelerine yardımcı olma) ve kişisel ve mesleki özellikler (zamanı etkili kullanma, meslektaşlar ve kurumlarla iyi ilişkiler kurma, kendini mesleki açıdan geliştirmeye istekli olma) olarak dört grupta toplanmıştır. Bu alanda ulusal düzeyde en güncel ve kapsamlı çalışma ise Emil (2014) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada “İyi üniversite hocası kimdir?” sorusu üniversite öğrencileri ve ödül alan akademisyenlere sorulmuş ve elde edilen yanıtlar “dersi iyi organize eden, rahat bir öğrenme ortamı yaratan, öğrencinin öğrenme seviyesini dikkate alan, özgüvenli, öğrenciyle iyi iletişim kuran ve anlattığı dersi/ konuyu önemli kılan bir öğretmen” şeklinde altı kategoriye ayrılmıştır.

Uluslararası literatüre bakıldığında ise etkili eğitmenin özelliklerini odak alan pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Doyle (1983) ve White ve Burke’in (1993) çalışmalarının bu alanda öncü olduğu ve etkili eğitmenin özelliklerinin nesnel olarak belirlenemediği görülmektedir. Arthea (2000) ise etkili eğitmenin bilgili ve iyi eğitilmiş olma, öğrenciyi teşvik etme, ayrımcılıkla mücadele etme, öğrettiklerinin amacını öğrencilere açıklama ve açık iletişim kurma, ders planı hazırlama gibi ölçülebilir; öğretmeyi sevme, duyarlı, sabırlı, sıcak ve samimi olma gibi ölçülemez özellikleri olduğunu belirtmektedir. Literatürdeki diğer araştırmalara bakıldığında ise etkili eğitmenin öğrencilerin başarılarını devamlı takip etme, kendisine yapılan geribildirimleri dikkate alma ve buna bağlı olarak değişim kapasitesini geliştirme, yaşam boyu öğrenme ilkesini amaç edinme, yüksek akademik performans sergileme, iletişim becerilerini geliştirme, yaratıcı olma, öğrencisine rol model olma ve gerektiğinde sorunlarla baş edebilmesine yardımcı olma, öğrenen bireylerin sorumluluk almalarını sağlama gibi özelliklerinin olduğu görülmektedir (Marsh, 2007; Polk, 2006; Al-Busaidi ve ark., 2016). Bu noktada da etkili eğitmenin en temel özelliğinin öğrencilerle arasındaki ilişki olduğu açıktır. Etkili eğitmenin diğer özelliklerine bakıldığında ise öğretim stiline ders, konu ve öğrencilerin bilişsel düzeyiyle uyumlu olması, sunum becerilerinin gelişmiş olması, derse hazırlıklı gelmesi, derste somut örnekler vermesi, öğrencilerin sorularına cevap verebilmesi, teknolojiyi iyi şekilde kullanabilmesi, mizah yoluyla dersi eğlenceli hale getirmesi ve değerlendirme aşamasında adil olması gibi faktörlerin öne çıktığı görülmektedir (Hativa ve ark., 2001; Onwuegbuzie ve ark.,

2007; Young ve ark., 2009; Gibbs ve Coffey, 2004). Stronge (2002: 115-117) ise “*Qualities of Effective Teachers*” isimli kitabında etkili eğitmenin özelliklerini şu şekilde aktarmaktadır:

- ***İyi bir dinleyicidir.*** Etkili eğitmen yalnızca sınıfta neler olduğunu değil, genel olarak öğrencilerin hayatlarını önemserler ve bundan dolayı aktif bir dinleyicidirler. Öğrencileriyle güven ilişkisi kurarlar ve sadece akademik başarı değil aynı zamanda yaşamdaki sorunların çözümüne de katkı verme çabası içinde olurlar. Bu, aynı zamanda öğrencileri anlamayı ve empati kurmayı da gerektiren bir özelliktir. Etkili bir eğitmen öğrencileriyle iletişim kurabilmek için iletişim kanallarını açık tutar.
- ***Adildir ve farklılıklara saygılıdır.*** Etkili bir eğitmen, adalet ve saygı çerçevesinde öğrencileriyle uyum içerisindedir ve bu güven ilişkisini dayanır. Bu durum hem ders sürecinde katılım; hem de ders sonunda değerlendirmede objektif olmayı mümkün kılar. Aynı zamanda etkili bir eğitmen insan çeşitliliğinin ve farklılıkların önemini bilir ve ayrımcılık, damgalama ve dışlanmayla mücadele eder. Özel gereksinimi olan bireylerin ihtiyaçlarının farkındadır ve buna yönelik uygulamalar yapar.
- ***Öğrencilerle etkileşim kurar.*** Eğitim kurumlarında öğretmenler ve öğrenciler zamanlarını çoğunlukla akademik faaliyetlerle geçirirler. Fakat etkili bir eğitmen sosyal etkileşimlere de önem verir; öğrencilerle ilişki kurarak olumlu bir öğrenme ortamını geliştirmede ve öğrenci başarısını teşvik etmede önemli bir rol oynar. Aynı zamanda öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri için sorumluluk almalarını, yüksek standartlar ve hedefler belirlemelerini ve motive olmalarını destekler.
- ***Sınıf yönetimi becerilerini kullanır.*** Başarılı sınıf yönetimi, kurallardan ve disiplinden çok daha fazlasını içerir. Nitekim sınıf yönetimine yönelik araştırmalar, etkili eğitmenin öğrenci davranışları hakkında proaktif olduğunu ve öğrencilerin kurallar ve rutinleri oluşturma ve sürdürme sürecine katılmalarını sağladığını göstermektedir. Aynı zamanda öğretim için planlıdır ve hazırlıklıdır. Bir dersin müfredatı çoğunlukla belli olsa da öğrencilerin öğrenmesi gerekenleri yapılandırmak için kendi yaratıcılığını kullanarak materyaller oluşturur.

Hem ulusal hem de uluslararası literatürde yer alan bu özellikleri gruplandırdığımızda karşımıza şu tablonun çıkacağını söyleyebiliriz:

Tablo 1. Etkili Öğretmenin Sahip Olması Gereken Özellikler

Etkili öğretim için ön koşullar	Alanında iyi eğitim almış olması
	Kendini sözel olarak ifade edebilme becerisi
	Deneyim sahibi olması
	Özel gereksinimi olan öğrencilerin ihtiyaçlarına göre uygulamalar yapabilmesi
Bir “birey” olarak öğretmenin özellikleri	Dersin/konunun amacını öğrencilere aktarması
	Etkili iletişim kurabilmesi
	Eğitim-öğretim için ilgili olması
	Adil ve saygılı olması
	Farklılıklara ve insan çeşitliliğine karşı dışlama ve damgalamayla mücadele etmesi
	Öğrencilerle etkileşim kurması
	Başarı için motivasyon yaratması
	Yansıtıcı uygulama yapması
Eğitimde fırsat eşitliği sağlamaya yönelik uygulamalar yapması	
Plan ve organizasyon yapma becerisi	Sınıf yönetimi becerilerinin gelişmiş olması
	Organizasyon yapabilme becerisi
	Eğitim-öğretim ve buna hazırlık faaliyetleri için yeterince zaman ayırması ve planlama yapması
Ders anlatma becerisi	Öğretim stratejilerini derse uyarlanması
	Öğretim içeriği ve beklentilerle ilgili öğrencilerle diyalog oluşturması
	Dersin veya konunun karmaşıklığı karşısında öğrenmeyi kolaylaştırıcı uygulamalar yapması
	Öğrenci katılımını desteklemesi ve interaktif olarak dersi sürdürmesi
	Dersi/ konuyu eğlenceli hale getirmesi
Öğrencinin gelişim sürecini izleme ve değerlendirme	Dersin/ konunun anlaşılması kolaylaştırmak için uygun ödevler vermesi
	Öğrencilerin hem ders süreçlerindeki hem de ödev/ sınav gibi uygulamalarındaki çalışmalarında geri bildirim vermesi

Bütün bu araştırmalardan ve açıklamalardan anlaşılacağı üzere, etkili öğretmenin kişisel gelişim, iletişim, kişilik özellikleri ve öğretim yöntemleri gibi pek çok açıdan birçok özelliğe sahip olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Sosyal hizmet eğitimcisi açısından da bu özelliklerin geçerli olduğu söylenebilir. Literatürde sosyal hizmet eğitimcisinin sahip olması gereken özelliklerin geniş bir yelpazeye yayıldığı görülmektedir.

Bu konudaki çalışmalar incelendiğinde etkili bir eğitimin öğrencileri yaratıcı olmaya ve düşüncülerinde risk almaya teşvik eden, konusuna hakim, iyi organize olan, derse ilişkin ders yükünü ve değerlendirmeyi adil bir biçimde yapan, konunun içeriğini net bir şekilde anlatan, öğrencilerin farklılıklarına saygı duyan, öğrenciyle etkili ve empatik iletişim kurabilen, eğitim konusunu eğlenceli hale getiren, teknolojiyi kullanan, birisi olması gerektiğini ortaya koymuştur (Jirovec ve ark., 1998: 230; Gillespie, 2012; Wretman ve Macy, 2016).

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, Türkiye'deki sosyal hizmet eğitiminde etkili eğitmenin sahip olması gereken özelliklerin öğrencilerin bakış açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Buradan hareketle araştırma, nitel modelde tasarlanmıştır. Bu model bireylerin yaşadıkları deneyimlerin derinlemesine anlaşılmasına imkân sağlamaktadır. Nitel araştırma modelinde yer alan fenomenolojik yaklaşım çalışmanın temelini oluşturmuştur. Fenomenolojik araştırmalarda, "insan eylemlerinin göreceli olduğu ve yaşadığı bağlam tarafından koşullandırıldığı" ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu yaklaşım insanların kendi yaşam dünyalarının bilinçli deneyimi; yani gündelik hayat ve sosyal eylem olarak nitelendirilmektedir (Çekmez ve ark., 2012: 78). Araştırmada birçok nicel ölçüm aracının kullanılmasıyla elde edilemeyecek, geçmişe dönük bilgilere ulaşılabilmesi, deneyimlerin ve duyguların aktarılabilmesi olanaklı olduğundan bu yöntem tercih edilmiştir.

Araştırmanın Katılımcıları

Katılımcıların araştırmaya dâhil edilme sürecinde öncelikle araştırma hakkında kısaca bilgilendirme yapılmıştır ve katılımcıların kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı ifade edilmiştir. Bunun sonrasında Ankara'da bir vakıf üniversitesinde sosyal hizmet eğitimi alan 146 lisans öğrencisi gönüllü olarak araştırmaya katılmıştır. Katılımcıların profiline bakıldığında %29'unun (n=42) birinci sınıf, %28'inin (n=41) ikinci, %26,8'inin (n=39) üçüncü ve %16,3'ünün (n=24) dördüncü sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir.

Veri Oluşturma Süreci

Araştırmada verilerin oluşturulmasında, araştırmacılar tarafından literatür taraması sonucunda hazırlanan 10 açık uçlu sorudan oluşan soru kağıdı kullanılmıştır. Bu soru kağıdında etkili eğitmenin kişisel özelliklerinin nasıl olması, öğrenme sürecini kolaylaştırmak amacıyla etkili eğitmenin neler yapması, öğrencileriyle kurduğu sınıf içi ilişkilerin nasıl olması, sunuş becerileri ve sınıf yönetimi açısından (ders anlatma, iletişim kurma gibi) neler yapması, derslerde verilecek ödevlerin ve sınavların niteliğinin nasıl olması gerektiği hakkında sorular yer almıştır. Verilerin elde edilmesinde oluşturulan bu soru kâğıtları, 2017-2018 akademik yılı güz döneminin ilk haftasındaki derslerde uygulanmış ve katılımcılardan sosyal hizmet eğitimini

düşünerek ders alacağınız “etkili eğitmenin” özellikleri çerçevesinde soruları detaylı olarak cevaplamaları istenmiştir. Soru kâğıdının doldurulması yaklaşık olarak 30-45 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında oluşturulan veriler, betimsel çözümlene yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel çözümlene yöntemi, elde edilen verilerin temalara göre özetlenip yorumlanması, doğrudan alıntılarla temaların ilişkilendirilmesi ve ileriye yönelik tahminleri ve yorumlamaları içermektedir (Merriam, 2013: 161). Bu kapsamda soru kâğıtlarında yer alan bilgiler araştırmacılar tarafından yazılı Microsoft Word dokümanlarına çevrilmiş ve veri analizi öncesinde alınan notlarla beraber okunmuştur. Çözümlene aşamasına geçildiğinde ise ilk olarak, veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuş ve bu çerçeveye göre verilerin düzenleneceği temalar belirlenmiştir. İkinci aşamada belirlenen temalar çerçevesinde veriler düzenlenmiş ve elde edilen veriler QSR Nvivo programında kodlanmıştır. Üçüncü aşamada doğrudan alıntılarla her tema ve alt temalar tanımlanmış ve son aşamada ise elde edilen tüm veriler yorumlanmıştır.

BULGULAR

Araştırmada oluşturulan veriler, iki ana tema çerçevesinde gruplandırılarak yorumlanmıştır. Buna göre sosyal hizmet eğitiminde etkili eğitmenin hem kişisel özellik ve tutumlar hem de öğrenme süreci açısından sahip olması gereken özellikler bulunmaktadır (Tablo 2). Aşağıda yer alan tabloda oluşturulan tema ve alt temalar yer almakta olup, araştırma bulguları bu düzlem üzerinden açıklanacaktır.

Tablo 2. Sosyal Hizmet Eğitiminde Etkili Eğitmenin Sahip Olması Özellikler

Kişisel Özellikleri ve Tutumları	<ul style="list-style-type: none"> • Samimi, hoşgörülü ve anlayışlı olması ama karşılıklı saygı çerçevesinde öğrenciyle arasına mesafe koyması • Ayrımcı olmaması, farklılıklara saygı göstermesi, empati kurabilmesi
Öğrenme sürecini kolaylaştırması	<ul style="list-style-type: none"> • Düşük not verme korkusu yaratmaması • Bilgi temelini iyi olması • Sınıf hakimiyetini sağlaması • Teknolojiyi etkin kullanması • Güncel ve yaşamdan örnekler vererek ders anlatması • Derse hazırlıklı gelmesi ve derste not aldırması • Ders çalışmak için kaynaklar önermesi • Alan deneyimlerini destekleyerek uygulamaya fırsat yaratması • İnteraktif İletişim kurması • Dersi sıkıcı hale getirmemesi • Ödev vermesi

Kişisel Özellik ve Tutumlar Boyutunda Etkili Eğitimcinin Nitelikleri

Etkili eğitimcinin kişisel özellikleri bağlamında öğrencilerin verdikleri cevaplar iki alt temada ele alınmıştır. İlk olarak; sosyal hizmet alanında etkili eğitimcinin ayrımcı olmaması, farklılıklara saygı göstermesi ve empati kurabilmesi gerektiği ön plana çıkmıştır. İkinci olarak ise öğrencilerle kurduğu ilişkilerde öğrenciyle arasına mesafe koyarak samimi, hoşgörülü ve anlayışlı olması gerektiği belirtilmiştir.

Sosyal hizmet eğitimcisinin ayrımcı olmaması, farklılıklara saygı göstermesi ve empati kurabilmesi gibi özelliklerin öğrenciler tarafından vurgulanması, sosyal hizmet mesleğinin doğasına özgü olan becerilerin ve değerlerin farkında olduklarını göstermektedir. Bu bağlamda eğitimcilerin kendilerine rol model olması gerektiğini de işaret etmektedir.

“Etkili öğretmen öncelikli olarak sosyal hizmet değerlerini insanları din, dil, ırk ayrımı yapmadan, insan olduğu için değer vererek buna göre davranmasını ve öğrencilerine de bunu aşılmasının temel tutum ve özellik olduğunu düşünüyorum.” (Ö2)

“Ayrımcılık olmamalı, saygı kuralları çerçevesinde ilişki yürütmeli, çalışkan-tembel öğrenci ayrımı yapmamalı.” (Ö59)

“Aşağılayıcı tutumdan uzak durmalı, öğrencilerin söylemlerinden dolayı onunla kendi arasına mesafe koymamalı.” (Ö32)

“Öğrencilerine karşı önyargılı olmamalı.” (Ö10)

“Öğrenci ilişkileri iyi olmalı çünkü geleceğin sosyal hizmet uzmanları olacağız.” (Ö8)

Görüldüğü gibi öğrenciler sosyal hizmet eğitimcisinin ayrımcılık yapmaması ve önyargılı olmaması konusunda birleşmektedirler. Bunun yanı sıra öğrenciler eğitimcinin “kendini öğrenci yerine koyarak empati yapabilmesi” ve “öğrencinin gözünden bakabilmesi” konusuna da ayrı bir önem atfetmişlerdir.

“Kendisini öğrenci gözüyle görüp öğrencilerine öyle yaklaşmalı.” (Ö37)

Öğrenciler sosyal hizmet eğitimcisini tanımlarken ayrıca eğitimcinin “katılımı teşvik etmesi” ve öğrencilerin özel gereksinimlerini anlaması gerektiğini de ifade etmişlerdir.

“Sınıf içi katılımın yanında kararlara katılımı da önemseyen yapıda olmalıdır. Bir sosyal hizmet akademisyeni olarak her öğrencinin özel gereksinimleri olabileceğini hesaba katabilecek hassasiyette olmalıdır.” (Ö64)

Öğrencilerin sosyal hizmet eğitimcisinin kişisel özellikleri ve tutumları ile sosyal hizmet beceri ve değerlerini ilişkilendirerek yorumlaması, eğitim sürecini sosyal hizmet uygulama süreci gibi değerlendirdiklerini göstermektedir.

Sosyal hizmet eğitimcisinin sahip olması beklenen diğer özellikler ise “hoşgörülü, yardımsever, ilgili, içten, sıcakkanlı, güler yüzlü, öğrenciye arkadaşça yaklaşan, kibirli olmayan, nazik, dakik,

kendini geliştiren, sabırlı, liderlik vasfına sahip, sorumluluk alan ve öğrencisine zaman ayıran” nitelikte olmasıdır. Fakat bu özelliklerin yanı sıra öğrencilerin, eğitimci ile öğrenen arasındaki ilişkide karşılıklı saygı çerçevesinin bulunması gerektiği gibi hiyerarşik olarak bir mesafe koydukları da görülmektedir.

“Öğrenciyle samimi ilişki oldukça önemli. Ama saygı çok daha fazla önemli.” (Ö43)

“Öğrencileri anlayan bir öğretmen olmalı. Öğrencinin durumunu anlayışla karşılayan bir hoca olmalı.” (Ö27)

“Profesyonel, samimi aynı zamanda sınırları çizebilen. Anne baba tavrından sıyrılması fakat o özgüveni verebilmesi gerekir. Öğrenciyi yönlendirici, sorunlarına pratik olarak çözüm bulabilen yapıda olmalı.” (Ö64)

Öğrenciler, eğitim sürecinde kendilerine değer verildiğini hissetmek istemektedirler. Bu durum, öğrencilerin derse ilişkin motivasyonlarını etkileyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Öğretmenlerin öğrencilerden beklediği saygı ve sevginin tam tersi de olmalı. 60 kişilik sınıfta onlarca öğrencinin içinde azarlanmak ve sınıftan atılmak onur kırıcı olur. O derse karşı bakış açısının olumsuz olmasına neden olur.” (Ö38)

“Öğrenciye değer vermeli ve bunu ona hissettirmeli.” (Ö74)

Öğrencilerin eğitimciden beklediği kişisel özellik ve tutumlar hem sosyal hizmetle ilişkili hem de yetişkin eğitiminin ana ilkeleri ile ilişkilidir. Çünkü, öğrenme sürecinde öğrencilerle ilgilenme, duygu ve düşüncelerini paylaşabilme, çekinmeden soru sorabilme gibi özelliklerin yansıtılması yetişkinlerin eğitiminde motivasyonu arttıran faktörlerdir (Beverley ve Worsley, 2007’den akt. Attepe Özden, 2018). Bu bağlamda sosyal hizmet eğitimi sürecinde çoğunlukla ergenlik-genç yetişkinlik döneminde olan bireylerin kişilik gelişimine de katkı veren nitelikler ön plana çıkmıştır.

Öğrenme Süreci Açısından Etkili Eğitmenin Sahip Olması Gereken Özellikler

Yetişkin eğitiminde eğitimcilerin “geleneksel-otoriter” öğretmen rolünden çıkarak “öğrenmeyi kolaylaştırıcı” bir rol benimsemesi beklenmektedir. Bu araştırmada da öğrencilerin eğitimcilerden beklentileri de bu yönde değerlendirilebilir. Bu bağlamda öğrenme sürecine ilişkin beklentiler, üç başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklar; ders süreçleriyle, ders içerikleriyle ve ders sonrasında yapılması gereken uygulamalarla ilgilidir. Araştırma sürecine katılan sosyal hizmet öğrencilerinin ders süreçleriyle ilgili olarak etkili eğitmenden beklentileri; bilgi temelinin iyi olması, sınıf hâkimiyetini sağlaması, teknolojiyi etkin kullanması, derse hazırlıklı gelmesi ve konu anlatırken önemli yerleri vurgulayarak çeşitli notlar aldırması, dersi sıkıcı hale getirmemesi ve öğrencilerle interaktif iletişim kurması olarak alt temalara ayrılabilir.

Öğrencilerin sosyal hizmet eğitiminde öğrenme sürecine ilişkin ilk beklentileri, eğitimcinin sosyal hizmet mesleğinde çalışmak için istekli olması; buradan hareketle bilgi temelinin iyi olması ve çalıştığı alanda tecrübe sahibi olması yönünde olmuştur. Buna paralel olarak öğrenciler sordukları sorulara yanıt almak istediklerini de belirtmişlerdir.

“Tecrübeyi en iyi şekilde aktaran, bölüme öğrenciyi ısındıran sevdiren tutumda olmalı” (Ö4)

“Öncelikle mesleğini severek yapmalı. Bu meslek gönülden gelmeli. Tüm alanlar hakkında bilgi sahibi olarak eğlenceli, kuvvetli iletişim ve beraberinde sağlıklı etkileşimi getirir” (Ö60)

Öğrencilerin ders sürecinde etkili eğitimciden beklediği en önemli noktalardan biri de sınıf yönetimi becerilerinin iyi olması ve öğrencileri ders süreçlerine katarak interaktif iletişimi sağlaması olmuştur. Bu noktada özellikle dersin sıkıcı hale gelmemesi için dikkat sürelerini göz önünde bulundurması, espriler yapması, çeşitli örneklerle konuyu anlatması, sorular sorarak öğrenme sürecini pekiştirmesi ve ses tonunu iyi ayarlaması gibi beklentiler ifade edilmiştir.

“Sınıfa hakimiyet kurmalıdır. Konunun çok dağılmamasına özen göstermelidir.” (Ö33)

“Esprili, hayatın içerisinden örnekler vererek sıkmadan anlatmalı” (Ö45)

“İnteraktif ders uygulaması, karşılıklı etkileşimli, günlük hayattan alınan örnekleri derste tartışarak, dersi sıkıcı bir şekilde anlatmayan, ezber yapılmadan” (Ö59)

“Ses tonunu iyi ayarlamalı, soru cevap şeklinde ders yapmalı, sadece kendisinin anlatması değil öğrencilerin de katılımını sağlamalı, beyin fırtınası yapılmalıdır” (Ö21)

“Fazlasıyla ezbere dayalı dersler işlememeye özen göstermeli, öğrenciyeye söz hakkı tanımalı, okuyarak ya da slayttan bakarak ders anlatmamalı” (Ö72)

Sınıf yönetimi konusunda öğrencilerin bir başka beklentisi ise eğitimci tarafından teknolojinin etkin olarak kullanılmasıdır. Bu bağlamda öğrenciler, hem teknolojik malzeme ve yöntemlerin kullanılmasını hem de derste ilgiyi toplayabilmek için görsel malzemelerden yararlanılmasını önermişlerdir.

“Teknolojik materyalleri iyi kullanabilmeli.” (Ö1)

“Teknolojiyi eğer sınıfa bir şey katacaksa (eğitici videolar gibi) kullanmalı.” (Ö5)

“Slayttan ve görsellerden yararlanmalıdır.” (Ö52)

Öğrenciler etkili eğitimcinin derse hazırlıklı gelmesini ve derste öğrencinin not tutmasını kolaylaştırmasını beklemektedirler. Aynı zamanda öğrenciler, etkili eğitimcinin ders notlarını paylaşmasını ve ileri okumalar yapılması için kaynaklar önermesinin önemli olduğunu da belirtmektedir. Fakat araştırma kapsamında kimi öğrencilerin de çok fazla okuma yapmanın zorunlu tutulması karşısında karşıt görüşte olduklarını da ifade etmişlerdir.

“Konuyu anlatabilmek için bir kere de olsa ders öncesi okuma yapıp gelmesi gerekir. Zira öğretmen de insandır. Bazen hoca da öğrenci de ne anlatıldığıнын farkında olmuyor.” (Ö66)

“Not tutmamızda kolaylık sağlamalı” (Ö12)

“Öğretmen çok hızlı olursa ve çok not almam gerektiğinde not tutayım düşüncesiyle tam olarak dinleyemiyorum. Öğretmenin bu durumu dikkate alması gerektiğini düşünüyorum.” (Ö2)

“Kitap önermeli, sunumlar paylaşmalı, daha çok görsel destekli ya da yerinde görülebilecek imkânlar sunmalı” (Ö19)

“Birçok kitap verip öğrencinin aklını karıştırmamalı, bilgilerin özünü vermeli” (Ö3)

Sosyal Hizmetin yalnızca teorik değil, aynı zamanda uygulamalı bir bilim dalı ve meslek olduğunu göz önünde bulunduran öğrencilerin eğitim sürecinde de bu özelliği önemsedikleri görülmektedir. Bu bağlamda araştırma kapsamında sıklıkla etkili eğitmenin güncel ve yaşamdan örnekler vererek ders anlatması gerektiği vurgulanmıştır. Bununla beraber medyaya yansıyan olayların ve filmlerin de ders materyali olarak kullanılabilmesi belirtilmiştir.

“Teorik bilginin yanında vaka tecrübeleri gibi alan tecrübeleri ve bilgileri aktaran öğretmen, sosyal hizmet bölümü öğrencileri için biçilmiş kaftan olarak düşünüyorum.” (Ö7)

“Güncel konulardan özellikle gazeteden, sosyal medyada çıkan haberlerden yararlanmalı” (Ö2)

“Sosyal hizmet eğitiminde bilgi beceri değer ve kuramlar gibi vaka örneklerinin de oldukça önemli olduğunu düşünüyorum. Vaka üzerinden anlatıldığında sosyal hizmet bir insanla çalışan bir meslek olduğu için aklımda çok daha iyi kalıyor.” (Ö2)

“Film ve belgeseller ödev olarak verilerek kendi düşüncelerimizi raporlaştırmamız ve mesleki yorumlar yapmamız istenebilir” (Ö74)

Araştırma kapsamında etkili eğitmenin öğrenme sürecinde kuramsal bilgiyle beraber günlük yaşam olayları ve vaka örneklerini paylaşmasının kolaylaştırıcı olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda değerlendirilebilecek hususlardan diğeri de araştırma kapsamında etkili eğitmenin alan deneyimlerini destekleyerek uygulamaya fırsat yaratmasına yönelik beklentiler olmuştur.

“Müracaatçılarla birebir görüşme imkânı sunabilir” (Ö26)

“Sosyal hizmeti diğer sosyal mesleklerden ayırdığımızda bence en önemli farkı uygulama alanının çok geniş olması. Bu sebeple uygulama alanlarıyla ilgili öğretimler olmalı.” (Ö7)

“Acilen sosyal hizmet laboratuvarı kurulmalı ve uygulamalı dersler o ortamda yapılmalı” (Ö57)

“Daha fazla vaka incelenmeli ve daha çok kuruma gidilmeli” (Ö35)

Yetişkin eğitiminde ödevlerin öğrenme sürecine katkıda bulunduğu bilinmektedir. Bu nedenle araştırma sürecinde ödevlerin nasıl yapılandırılması gerektiği de sorulmuştur. Öğrencilerin mesleki gelişimlerine katkı sağlayan, ilgili öğretim elemanı tarafından ödevle ilgili geri dönüşün

yapıldığı ve süre açısından yeterli vaktin verildiği ödevler üzerine çalışmak istedikleri belirtilmiştir. Bu görüşe zıt olarak ise üniversite eğitiminin ağır olduğu ve ödev verilmemesi gerektiğini savunan fikirler de mevcuttur.

“Derslerimize ve kişilik gelişimimize katkı sağlamalıdır.” (Ö10)

“Süre açısından daha esnek davranılabilir. Ödev verilmeden önce beklenenler ayrıntılarıyla söylenmeli” (Ö4)

“Araştırması zor ve bizim seviyemizi aşan ödevler olmamalı. Puandan çok bize bir şeyler öğretmek istediğini belirtmeli. Böyle olduğunda zaten sınıf öğrenmeye açık oluyor” (Ö68)

“Üniversitede ödev olmamalı, dersler zaten ağır ve zor. Bir de sınav haftaları yaklaşınca hocaların ödev vermesi gereksiz.” (Ö41)

Görüldüğü gibi sosyal hizmet öğrencilerinin hem kişilik özellikleri hem de öğrenme süreci açısından etkili eğitmenen beklentileri bulunmaktadır. Ortaya konulan bu görüşlerin çoğunlukla sosyal hizmetin doğasıyla ilişkilendirildiği dikkat çekmektedir. Öğrenim sürecinde tıpkı her insanın biricikliğinin ve değerinin olduğu gibi öğrencilerin de etkili öğretmenin bu yaklaşımı benimsemesi istenmektedir. Aynı zamanda sosyal hizmetin uygulamalı bir disiplin olması yönüyle de hem derslerde hem de ders sonrası öğrenme sürecinde alan deneyimlerini arttırmaya yönelik eğitim-öğretim modellerini talep ettikleri görülmüştür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sosyal hizmet eğitiminde etkili eğitimcinin rolünü öğrencilerin gözünden anlamaya çalışan bu araştırmada, eğitim süreci devam eden öğrencilerin etkili eğitimciyi iki boyutta düşündükleri ortaya çıkmıştır. Bu boyutlardan ilki etkili eğitimcinin kişisel özellikleri, ikincisi ise öğrenme süreci açısından taşıması gereken özelliklerdir. Kişisel özellikler açısından; etkili eğitimcinin samimi ve içten olması, ayrımcılık yapmaması ve önyargılı davranmaması gibi özellikler ön plana çıkmıştır. Öğrenme süreci açısından ise eğitimcinin bilgi temelini iyi olması, sınıf hâkimiyetini sağlaması, teknolojiyi etkin kullanması, derse hazırlıklı gelmesi ve konu anlatırken önemli yerleri vurgulayarak çeşitli notlar aldırması, dersi sıkıcı hale getirmemesi ve öğrencilerle interaktif iletişim kurması olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda sosyal hizmetin doğasına uygun olarak eğitim sürecinde hem günlük yaşamdaki olayları ve vaka örneklerini paylaşması hem de alan deneyimi elde edilmesine yönelik çalışmalara teşvik etmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Sosyal hizmet eğitimi, yetişkin eğitim modeli kapsamında yürütülmektedir. Yetişkin eğitiminin özellikleri göz önüne alındığında bilgi dağarcığını arttırmak, yeni bir işe hazırlanmak, bir mesleği yapabilmek için beceri elde etmek, kendini geliştirmek ve kişilerarası ilişkiler kurmak gibi amaçların olduğu görülmektedir. Bu yönüyle yetişkin eğitimindeki bireyler; kendilerine olgun bir insan olarak davranılmasını ve saygıyla yaklaşılmasını beklerler. Aynı zamanda eğitim sürecinde pasif olmaktan ve sert otoriter tavırlardan uzak kalmak isterler. Bununla

beraber değer gördüklerini hissetmek için eğitmenin kendisini tanımasını, ismiyle hitap etmesini, sorularına yanıt vermesini ve deneyimlerinin aktarılmasına imkân sunulmasını isterler (Yayla, 2009). Rogers (1969) ise yetişkin eğitimini öğretmen-öğrenci ilişkisinden çıkararak eğitimci ile öğrenen arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır. Buna göre eğitim-öğretim ortamında güven veren samimi ilişkilerin kurulması ve karşılıklı empati yapılması önemlidir. Bu araştırmada da literatürdeki yetişkin eğitimindeki beklentilerle benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin; sosyal hizmet eğitimcisinin ayrımcı olmaması, farklılıklara saygı göstermesi ve öğrenciyle empati kurabilmesi özellikle vurgulanmıştır. Aynı zamanda saygı çerçevesinde samimi ilişkilerin kurulması ve öğrencilerin eğitim sürecinde kendilerine değer verildiğini hissetme gereksinimleri de bu noktada öne çıkmıştır.

Bu araştırmanın önemli sonuçlarından biri de eğitim sürecinde öğrencilerin sosyal hizmet eğitimcisini rol model aldıkları ve eğitimcilerden sosyal hizmet uzmanı gibi davranmasını bekledikleridir. Bu nokta çalışmanın daha önceki bölümlerinde tartışılan eğitimci-öğrenci arasındaki ilişkinin önemine vurgu yapmaktadır. Öğrenciler, eğitimci ile kurdukları ilişkinin destekleyici, güçlendirici ve dönüştürücü olmasını beklediklerini ifade etmişlerdir. Literatürde de sosyal hizmet eğitiminin sosyal hizmet uygulamasından ayrı düşünülmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Sosyal hizmet eğitiminin öğrencilerin mesleki kimliğini oluşturma sürecine katkısını inceleyen bir çalışmada, eğitimin sonunda, eğitimcilerden destek ve geribildirim alan ve süpervizörlerinin yeterliliğine güven duyan öğrencilerin, sosyal hizmet mesleği ile daha yüksek düzeyde bir özdeşim kurdukları bulunmuştur (Terum ve Heggen, 2016). Bizim çalışmamızda da benzer şekilde öğrenciler, eğitimcinin sıcak, sevecen, ilgili olması gerektiğini böylece kendilerini güvende hissedebileceklerini belirtmişlerdir. Eğitimcinin rolünün öğrencilerin mesleki kimliğini oluşturmada son derece etkili olacağı görülmektedir.

Öğrenciler ayrıca öğrenme sürecinde interaktif tekniklerin kullanılmasını önermişlerdir. Williams, Brown ve Etherington (2013) da sosyal hizmet öğrencilerinin öğrenme stillerini araştırdıkları çalışmalarında öğrencilerin konferans tarzı derslerden çok problem çözme ve eleştirel düşünce becerilerini artıracak dersleri tercih ettiklerini bulmuşlardır.

Araştırma sonucunda öğrencilerin; eğitimcilerden teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmasını bekledikleri görülmüştür. Eğitim sürecinde modern teknolojinin kullanımını inceleyen çalışmalarda, teknolojik araçların öğrencilerin uygulama becerilerini güvenli bir şekilde geliştirmelerini sağlayan etkileşimli ve sürükleyici öğrenme deneyimlerine olanak tanıdığı bulunmuştur (Dodds, Heslop, Meredith, 2018). Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerin eğitim sürecine de etki edeceği rahatlıkla söylenebilir.

Sonuç olarak; etkili eğitimcinin özelliklerini inceleyen bu çalışmada öğrenciler etkili eğitimciyi; samimi, içten, önyargısız, bilgi temeli sağlam, teknolojiyi etkin kullanan, derse hazırlıklı gelen, dersi sıkıcı hale getirmeyen, derste örnek veren, alan deneyimlerini paylaşan biri olarak tanımlamışlardır. Sosyal hizmet eğitiminin sosyal hizmet uygulamasından ayrı düşünülmemeyeceği de göz önünde bulundurulduğunda, bu özelliklere sahip olan bir sosyal hizmet eğitimcisinin öğrencilerin sosyal hizmeti içselleştirmesine katkı vereceği açıktır.

KAYNAKÇA

- Al-Busaidi, S., Aldhafri, S., ve Büyükyavuz, O. (2016). Effective University Instructors as Perceived by Turkish and Omani University Students. *SAGE Open*, 6(3), 1-8.
- Alptekin, K. (2016). Başlangıçtan bugüne ve yarına Türkiye’de sosyal hizmet eğitimi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Anastas, J. W. (2014). The Science of social work and its relationship to social work. *Practice. Research on Social Work Practice*, 24(5), 571-580.
- Arthea J.S. (2000). In *The Classroom: an introduction to education*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Attepe Özden, S. (2018). Sosyal Hizmet Eğitime İlişkin Yaklaşımlar. Ö.Altındağ ve A.Aykara (Ed.). *Sosyal Hizmet Eğitimi* (11-57). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Çekmez, E., Yıldız, C., ve Bütüner, S. Ö. (2012). Phenomenographic research method. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 6, 77-102.
- Dodds, C., Heslop, P., ve Meredith, C. (2018). Using simulation based education to help social work students prepare for practice. *Social Work Education*, 1-7.
- Dominelli, L. (2005). Social work education under globalisation: trends and developments in the United Kingdom. *Portularia*, 5(1), 59-75.
- Doyle, W. (1983). Academic Work. *Review of Educational Research*, 53, 159-200.
- Durmuşçelebi, M., Çolak, M., ve Meliköylü, N. Y. (2016). Öğretim Elemanlarının Öğretmenlik Davranışlarını Gösterme Sıklığı. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(6), 367-386.
- Emil, S. (2014). Effective University Teachers’ Characteristics and Teaching Practices: Understanding the Turkish University Students’ Perspective. *European Educational Research Association ECER Conference*.
- Faruque, C. J. ve Ahmmed, F. (2013). Development of Social Work Education and Practice in an Era of International Collaboration and Cooperation. *Journal of International Social Issues*, 2, 61-70.
- Ferguson, H. (2018). How social workers reflect in action and when and why they don’t: the possibilities and limits to reflective practice in social work. *Social Work Education*, 37(4), 415-427.
- Gibbs, G., ve Coffey, M. (2004). The impact of training of university teachers on their teaching skills, their approach to teaching and the approach to learning of their students. *Active Learning in Higher Education*, 5(1), 87-100.

- Gillespie, J. (2012). Enhancing social work education: Through team-based learning, *Journal of Social Work Education*, 48(2), 377-387.
- Hativa, N., Barak, R., ve Simhi, E. (2001). Exemplary university teachers: Knowledge and beliefs regarding effective teaching dimensions and strategies. *The Journal of Higher Education*, 72(6), 699-729.
- İçağasioğlu Çoban, A. ve Polat Uluocak, G. (2011). Bologna süreci sosyal hizmet eğitimine ne getiriyor? V. Işıkhhan, T. Tuncay, E. Erbay (Ed.). *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2011: 50.Yılında Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi: Sorunlar, Öncelikler ve Hedefler içinde (127–132)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- İl, S. (2002). Sosyal hizmet eğitiminde yeniden tanımlanan eğitimci rolü. K. Karataş ve S. İl, (Ed.) *Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma I içinde (95–104)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.
- Jirovec, R. L., Chathapuram, S., Ramanathan ve Alvarez, A.R. (1998). Course evaluations, *Journal of Social Work Education*, 34(2), 229-236.
- Kut, S. (1988). *Sosyal Hizmet Mesleği- Nitelikleri, Temel Unsurları ve Müdahale Yöntemleri*. Ankara.
- Mackay, T. ve Zufferey, C. (2014). A who doing a what?: Identity, practice and social work education. *Journal of Social Work*, 15(6), 644-661.
- Maraisl, C. ve Merwell, M. (2016). Relationship building during the initial phase of social work intervention with child clients in a rural area. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 52(2), 145-166.
- Marsh, H. W. (2007). Students' evaluations of university teaching: Dimensionality, reliability, validity, potential biases and usefulness. In *The scholarship of teaching and learning in higher education: An evidence-based perspective (pp. 319-383)*. Springer, Dordrecht.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Onwuegbuzie, A. J., Witcher, A. E., Collins, K. M., Filer, J. D., Wiedmaier, C. D., ve Moore, C. W. (2007). Students' perceptions of characteristics of effective college teachers: A validity study of a teaching evaluation form using a mixed-methods analysis. *American Educational Research Journal*, 44(1), 113-160.
- Özkan, M. ve Arslantaş, H. İ. (2013). Etkili öğretmen özellikleri üzerine sıralama yöntemiyle bir ölçekleme çalışması. *Trakya University Journal of Social Science*, 15 (1), 311-330.
- Ping, L. X. (2012). Educating a reflective and active social worker: how social work education responds to a social problem. *China Journal of Social Work*, 5(3), 277-283.
- Polk, J. A. (2006). Traits of effective teachers. *Arts Education Policy Review*, 107(4), 23-29.
- Rogers, C. R. (1969). *Freedom to learn: A view of what education might become*. Columbus, OH: Merrill.

- Stronge, J.H. (2002). Qualities of effective teachers. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Şahin, A. (2015). Öğretmen algılarına göre etkili öğretmen davranışları. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 239-259.
- Şahin, F. (2000). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Refah Politikası Süreçlerine Katılımı, Ankara: Aydınlar Matbaası.
- Şendağ, S., ve Gedik, N. (2015). Yükseköğretim dönüşümünün eşiğinde Türkiye’de öğretmen yetiştirme sorunları: Bir model önerisi. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 5(1), 72-91.
- Tazeoğlu Erol, H. (2016). Bir Bilim Olarak Sosyal Hizmetin Sanatsal Yönü ve Bir Sanat Olarak Sinema İle İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, Ankara.
- Terum, L. I. ve Heggen, K. (2016). Identification with the social work profession: The impact of education. British Journal of Social Work, 46(4), 839–854.
- Thomas, M.D. ve Morrison T.L. (1974). New perspectives in social work education. International Social Work, 17 (2), 21-27.
- UNESCO. (1997). Adult Education, The Hamburg Declaration the Agenda for the Future, Fifth International Conference on Adult Education, 14-18 July 1997.
- Voisin, D.R., Wong, M. ve Samuels, G. M.A. (2013). Response to Anastas and Coffey: The science of social work and its relationship to social work education and professional organizations” Research on Social Work Practice, 24, (5), 581-585.
- White, W. F. ve Burke, C. M. (1993). Effective Teaching and Beyond, Journal of Instructional Psychology, 20(2), 167.
- Williams, B., Brown, T. ve Etherington, J. (2013). Learning Style Preferences of Undergraduate Social Work Students. Social Work Education: The International Journal, 32(8), 972-990.
- Wretman C.J. ve Macy, R.J. (2016). Technology in social work education: A systematic review. Journal of Social Work Education, 52(4), 409-421.
- Yayla, D. (2009). Türk yetişkin eğitimi sisteminin değerlendirilmesi. Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- Young, S., Rush, L., ve Shaw, D. (2009). Evaluating gender bias in ratings of university instructors’ teaching effectiveness. USA: .Center for Teaching.
- YÖK (1999). Türkiye’de öğretmen eğitiminde standartlar ve akreditasyon. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.
- Zastrow, C. (2010). Sosyal Hizmete Giriş. (D. B. Çiftçi, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.